

M. NİHAT MALKOÇ

Bu yıl, çok değerli kültür ve sanat dostu Ekrem Hakkı Ayverdi'nin 110. doğum yıldönümünü kutluyoruz (2009). Bu sene aynı zamanda onun 25. ölüm yıldönümü... Zira o, 1899 yılında İstanbul'da, Şehzadebaşı'nda doğmuş, 24 Nisan 1984'te ise Fatih semtinde son nefesini vermişti. Yani o, bir yıl da olsa hem 19. hem de 20. yüzyılda yaşama bahtıyarlığına erişmişti. Fakat o, Osmanlı'nın çöküş yıllarında çektiği acıları ve Osmanlı'nın bir dağ gibi yıkılışını görerek üzölmüş, Osmanlı'nın enkazı üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise onun keder bulutlarını dağıtmıştır. Bu yılı vesile bilerek onu yeni nesillere hakkıyla tanıtmalıyız.

Emsalsiz tarihî mirasımızı geleceğe taşıyan Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi çok kıymetli yazar Samiha Ayverdi'nin abisidir. Onlar ailece Osmanlı-Türk kültürünün ve İstanbul'un hayranıdırlar. Anne tarafları Kanûnî Sultan Süleyman'ın Budin seferinde şehit olmuş ve oraya defnedilmiş

olan Gül Baba'ya kadar uzanır. Onlar Şehzadebaşı'ndan İstanbul'u hayranlıkla temaşa etmiş ve Mecnun'un Leyla'ya duyduğu aşk derecesinde bu Osmanlı payitaht şehrini sevmişlerdir. Onlar da Yahya Kemal'in İstanbul'a dair söylediği "Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer" dizesine gönülden katılmışlardır. İstanbul'un şifahi kültürü onların ruhunu emzirmiş, cilalamıştır. Bir zaman sonra da bütün güzellikleriyle İstanbul'un rengine boyanmışlardır. İstanbul onların ruh ikizi olmuştur. İstanbul'la adeta özdeşleşmişlerdir.

İstanbul Vefa Lisesi mezunu olan 'mimar, mühendis, tarihçi ve yazar' Ekrem Hakkı Ayverdi, gerçekten de milletine ve köklü kültürüne karşı emsalsiz vefa örnekleri göstermiştir. Mühendis Mektebi'ni bitirdikten sonra uzmanlaşma sahası olan restorasyon işlerine gönül vermiştir. O, Bernard Lewis'in "Tarih bir milletin hafızasıdır; tarihini bilmeyen millet, hafızasını kaybetmiş insana benzer." sözünü bütün hücreleriyle benimsemiştir. Gelecek nesillerin tarih şuuruyla yetişmesi için elinden geleni yapmıştır. Bu çerçevede ecdat yadigârı tarihî eserleri aslına uygun olarak restore etmiş, kültür kurumları kurulmasında öncü olmuştur.

Bütün vaktini Türk kültürünün, Türk tarihinin imarına ve bütün güzelliğiyle, güler yüzüyle inkişafına harcayan merhum Ekrem Hakkı Ayverdi, Kubbealtı Akademisi ve İstanbul Fetih Cemiyeti'nin de kurucu üyeliğini yapmıştır. O, aynı zamanda Mühendisler Birliği ve Türkiye Turing Otomobil Kurumu şeref üyelerindendi. Onun Türk Tıp Tarih Kurumu ve Türk Ocağı üyesi olduğunu da unutmamak lazımdır. Ekrem Hakkı Ayverdi Bey, İstanbul Fetih Cemiyeti ile bu cemiyete bağlı Yahya Kemal Enstitüsü ve İstanbul Enstitüsü'nün otuz yıl boyunca başkanlığını yapmıştır. Bu kurumlarda, zor şartlarda büyük hizmetlere imzasını atmıştır. Onun inşa ettiği ve yaşattığı bu kurumlar bugün hâlâ hizmetlerini ifa etmektedir.

Türk edebiyatının ve Türk kültürünün kıymetli araştırmacılarından biri olan merhum Mehmet Kaplan'ın Ekrem Hakkı Ayverdi hakkındaki şu ifadeleri onu daha iyi tanımamıza yardımcı olacaktır: "Mimar Sinan'ı bugünkü dünyaya getirsek acaba karşımıza nasıl bir insan çıkardı? diye çok kafa yorduğumu hatırlarım. Fakat karşımda bulduğum insan daima Ekrem Hakkı Ayverdi'dir. Osmanlı evliyalarının kabirleri başında gözümü yumup onları ayağa kaldırdığımda, 'Karşıma kim çıkacak?' diye merak ettiğim zaman bakarım karşımdaki zat Ayverdi'dir. Osmanlı efendiliğini, Osmanlı çelebiliğini temsil eden bir insanı tasavvur etmek için tahayyülümüzü çalıştırdığımızda 'Acaba karşımıza kim çıkacak?' diye düşündüğümüz zaman, yine daima o tasvir içinde Ekrem Hakkı Bey'in silüetini görmüşümdür."

Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi hakiki bir Türk-İslam münevveriydi. O, hiçbir zaman Batı'ya meyletmemiş, Osmanlı terbiyesi alarak son nefesine kadar bir 'İstanbul Beyefendisi' gibi yaşamıştır. Onun yolu Batı hayranlarıyla ayrılmıştır. Onlara karşı daima amansız bir mücadele vermiştir. Anadolu'nun yazılmamış bir destan olduğunun ve kendi diyarının da bin bir baharı

sakladığının farkına varmış basiretli bir aydındır o... Ayverdi, neslin kurtuluşu için gecesini gündüzüne katmıştır. Müslüman Türk'ün mirasını har vurup harman savurmamış, onu geleceğe taşımanın gayreti içerisinde olmuştur. O, eğitimini aldığı mimarlık mesleğini Osmanlı eserlerinin yaşatılmasında kullanmıştır. Sadece taşlarla değil, ruhlarla da uğraşmıştır. Yani o, aynı zamanda bir ruh mimarı olarak da gelecek nesillerin ruhlarını imar etmiştir.

Ekrem Hakkı Bey'in hanımı olan İlhan Ayverdi de eşi gibi kültür ve medeniyet konusunda hassastı. O, bir dil bilimci ve edebiyat öğretmeni olarak eşine hep destek olmuştur. Türk kültür ve medeniyetinin korunmasında ve ihyasında yılmaz bir mücadeleci olan merhum Ekrem Hakkı Ayverdi, yaptığı birbirinden kıymetli çalışmalarla geleceğe taşınması gereken çok mühim bir isimdir. Bundan yirmi beş yıl evvel aramızdan ayrılan merhum Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin yazdıkları da çok önemlidir. Onun kaleme aldığı birbirinden kıymetli eserler büyük bir yekûn teşkil eder. Onun eserleri arasında şunları sayabiliriz: '18. Asırda Lâle', 'Fatih Devri Mimarisi', 'Fatih Devri Hattatları ve Hat San'atı', 'Fatih Devri Mimarî Eserleri', '19. Asırda İstanbul Haritası', 'Fatih Devri Mimarisi Zeyli', 'Osmanlı Mimarisinin İlk Devri I', 'İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'(Ö. L. Barkan ile), 'Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murat Devri II', 'Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III', 'Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri IV', 'İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi'(A. Yüksel ile), 'Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri, Romanya, Macaristan I'(A. Yüksel, G. Ertürk, İ. Numan ile), 'Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri, Yugoslavya II'(A. Yüksel, G. Ertürk, İ. Numan ile), 'Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri, Yugoslavya III'(A. Yüksel, G. Ertürk, İ. Numan ile), 'Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, IV'..."

Ekrem Hakkı Ayverdi Bey, Türk kültürüne yürekten sevdalı bir insandı. Bu kültürün yaşatılması için çırpınıp duruyordu. Onun ecdat yadigârı eserleri onarması bunun göstergesiydi. Onun çoğu İstanbul'da, bir kısmı da Bursa, Edirne, Havsa ve Çorlu'da olmak üzere onararak Türk kültürüne kazandırdığı eserleri sıralamaya kalksak inanın sayfalarımız yetersiz kalır. Onun aslına uygun olarak gerçekleştirdiği restorasyonlardan bir kısmı şunlardır: İstanbul'da Zeynep Hanım Konağı, Dârülfünûn (İstanbul Üniversitesi) Kütüphanesi, Harbiye Nezâreti ve aynı binanın İstanbul Üniversitesi olarak düzenlenmesi, Topkapı Sarayındaki bazı kısımlar, Bâlî Paşa, Sultan Selim, Mesîh Paşa, Lâleli, Ayasofya, Dâvûd Paşa Camileri, Gazanfer Ağa, Kuyucu Murad Paşa ve Hasan Paşa Medreseleri, Beykoz İshak Ağa Çeşmesi, Edirne'de Selimiye Camii, Üç Şerefeli Cami, Eski Cami, Yıldırım, Muradiye ve Süleyman Paşa Camileri ile Çelebi Bedesteni, Havsa'da Sokullu, Çorlu'da Süleymaniye Camileri...

Engin bir bilgiye ve birikime sahipti Ayverdi... Fakat ne kadar bilgili ise bir o kadar da tevazu sahibiydi. Bilgiliydi ama bilgi hamalı değildi. Kültür, sanat, edebiyat, hak ve hakikat adına ne bilirse onu muhataplarıyla paylaşırdı. İlimde kıskançlığı bir afet olarak addederdi.

Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin dil hassasiyeti de her şeyin üzerindeydi. Türkçenin sevdalılarının başında geliyordu o... Türkçenin aydınlık geleceği için kafa yoruyordu. Onun Türkçeyi çok iyi kullandığını eserlerinde müşahede ediyoruz. Zira Türkçeyi bir kuyumcu titizliğiyle eserlerine nakşederdi Ayverdi... Dilin kullanımı konusunda ifrat ve tefrit sınırlarından daima uzak dururdu. Her işinde olduğu gibi bu işte de orta yolu tutardı. Onun eserlerindeki kelime hazinesinin zenginliği iyi bir okuyucunun hemen dikkatini çeker. . Onun birbirinden kıymetli eserlerini dikkatli bir gözle ve açık bir şuurla okuyunca sizler de bunun farkına varırsınız. Bu arada Türkçenin maksatlı bir şekilde bozulması onu çok rahatsız ediyordu. Türkçeyi bozanları 'hain' olarak niteliyor, bütün gücüyle onlara cephe alıyordu.

Allah, Ekrem Hakkı Ayverdi'ye seksen iki yıl gibi uzun bir ömür bahşetmişti. Fakat o, bu ömrü boş idealler uğranda geçirmemiş, her dakikasını milletine harcamıştı. Üç ömre sığdırılmayacak işleri o, bir ömre sığdırmıştı. Zira o, kendini Müslüman-Türk kültürünün bayraktarı olarak görüyordu. O, vurdumduymazlığı en büyük düşman olarak görmüş, başta tarih, kültür ve medeniyet olmak üzere her konuda hassasiyetini göstermiştir. Millî ve manevî konular onun ilgi sahasında devamlı ilk sırayı işgal etmiştir. Hiçbir şeyi görmezden gelmemiştir. Doğru bildiklerini her ortamda yüksek sesle dile getirmiş ve her konuda iyi bir takipçi olmuştur. Onu 'evlad-ı fatihan'ın mühim bir siması saymak gerekir. Prof. Kazım Çeçen'in "Bu zatın ilim sahasında yaptıklarını ve meydana getirdiği eserleri ancak bir enstitü yapabiliirdi." sözü gerçekten onun üstün gayretini ve büyüklüğünü gösteriyor bizlere.

O, Türk mimarlık tarihi ve Türk-İslam kültür sahasında yaptığı kıymetli çalışmalarla adını altın harflerle düne, bugüne ve gelecek zamana yazdırmıştır. 1979 yılında İstanbul Üniversitesi Senatosu tarafından kendisine "Fahrî Edebiyat Doktoru" payesi, Aydınlar Ocağı tarafından da "Üstün Hizmet Armağanı" verilmiştir. Onun büyük ve çileli araştırmalarla hazırladığı "Avrupa'daki Osmanlı Mimarî Eserleri" külliyyatını zikretmeden geçmemek gerekir. Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan ve Bulgaristan sınırları içindeki Osmanlı eserleri onun sayesinde gün yüzüne çıkmıştır. Ayverdi'nin sekiz büyük ciltten oluşan ve Osmanlı mimarisinin başlangıcından Fatih Sultan Mehmet Han devri sonuna kadar olan 250 senelik bir devreyi ele aldığı külliyyatı, alanında yazılmış benzersiz bir eserdir. O, bize şanı üç kıtaya yayılan ecdadımızı ve onların harikulade eserlerini hatırlatmış, bu eserlerin hamisi olmuştur. Vefanın can çekiştiği bu asırda bile o, sırf bu yüzden daima rahmetle ve minnetle yâd edilecektir. Onun kültürel mirası ayağa kaldırılacaktır.

Alperen ruhlu Fethi Gemuhluoğlu, Ayverdi'ye çok değer veriyor, ona 'Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi' diyerek takılıyordu. O, bütün aydınlar tarafından seviliyor ve sayılıyordu. Muharrem Ergin'in onunla ilgili şu sözlerini, öneminden dolayı dikkatlerinize sunuyorum: "Ekrem Hakkı Ayverdi'nin şahsiyeti bende Osmanlı tarihinin canlı bir abidesi hissini uyandırır. Dik, ince, uzun boyu, yüksek alnı, derin, onurlu bakışı, konuşması, gençlere karşı sevgi ve şefkat dolu davranışı, asırlar ötesinden gelen bir yüceliği aksettiriyordu. Onu eski ahi Türkleri gibi kendi eli

ile kurduğu ve onardığı o güzel tarihî binada her gördükçe içimde cedlerle karşılaşmaktan doğan bir ferahlık ve güven duygusu hissedirdim. O hâlâ Türk tarihini yaratan ruhun devam ettiğinin ve edeceğinin bir delili gibiydi.”

Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi, dünya malına değer vermeyen tok gönüllü bir cemiyet insanıydı. Ekrem Hakkı Ayverdi bir vakıf adamıydı. O, 12 Ocak 1979’da millî irfana ve sanata hizmet etmesi için Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı’nı kurmuştu. Onun en değerli varlıkları kitaplarıydı. 1978 senesinde bütün mal varlığını, kitaplarını, içindeki eşya, hat, tezhip, cilt, yazı âletleri ve işleme koleksiyonlarıyla birlikte evini, kendi kurmuş olduğu Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfına bağışlamıştır. Ömrü boyunca Türk kültür ve medeniyetinin inkişafı ve ihyası için gayret sarf eden bu yüce gönüllü insan, ölmeden evvel neyi varsa bu yola feda etmiştir. O, “Vakfı kurduk. Mal varlığımı da vakfa bıraktım. Artık gözüm arkada değil” demiştir. Bugün bu güzel vakıf emin ellerde hizmetlerine devam ediyor.

Ekrem Hakkı Ayverdi gibi insanlara bugün dünden daha fazla ihtiyacımız vardır. Bugün ne yazık ki onların ömürlerini adadığı kültürel mirası milletçe har vurup harman savuruyoruz. Boş idealler uğrunda zaman öldürüyoruz. Onların yerine gelen isimler onların bıraktığı boşluğu asla dolduramıyor. Bu da bizi gelecek adına endişelendiriyor. 24 Nisan 1984 tarihinde İstanbul’da ölen Ekrem Hakkı Ayverdi, Merkez Efendi Kabristanı’nda medfundur. O şimdi kabrinde Türk-İslam âleminin bugününü görerek kim bilir ne kadar da üzülüyordur.

Ekrem Hakkı Ayverdi gibi insanlar bu ülkenin millî ve manevî sigortasıdır. O sigorta atarsa bu ülke karanlığa gömülür. Bu sigortanın atmaması için milletçe seferber olmalıyız. Zira Ayverdi gibiler çok sık gelmiyor dünyaya. Onların yeri sanıldığı kadar kolay dolmuyor. Onları çok iyi tanımalı, eserlerini okumalı ve yeni nesillere tanıtmalıyız. Onlardan ilham alarak millî ve manevî çizgide geleceğe yönelmeliyiz. Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi’yi doğumunun yüz onuncu, ölümünün yirmi beşinci yılında rahmet ve minnetle anıyoruz.

Kaynak: Kubbealtı Akademi Mecmuası / Nisan 2009